

Noordzee onder water

De Nederlandse Noordzee is anderhalf keer zo groot als ons vasteland. Onder water is het licht bijzonder, stikt het van het leven en liggen wildernissen waar de Veluwe zo drie keer in past. En bijna geen mens die er komt.

DOOR MARTEN MINKEMA

TOEGEGEVEN, ikzelf ga niet kopje onder. Daar moet je een heel goed duiker voor zijn. Het is er koud, het zicht onvoorspelbaar en de stroming verradelijk. Maar het is er ook adembenemend mooi, vertellen de paar mensen die het weten kunnen. 'Je zwemt in een groene schemer, een mystieke, magische sfeer. Met om je heen anjelier en anemonen in wit en oranje, vissen met pastelkleuren en als je opkijkt zie je makrelen en zeebaarzen wegschieten. Soms ook een school van honderdduizenden haringen. Echt ongelooflijk om mee te maken.' Ik luister naar Klaudie Bartelink. Ze duikt en filmt en verlangt iedere dag naar de volgende keer. 'Dat komt ook door de diepteroes die je krijgt. Hoe dieper je gaat, hoe meer stikstof in je bloed

en dat maakt een beetje dronken, een prettig gevoel.' Niet zonder gevaar, maar erg ver kun je hier niet gaan. De Noordzee is gemiddeld dertig tot vijftig meter diep, met onderaan een bewegend duinlandschap dat bezaaid ligt met duizenden wrakken. Dat zijn de tankstations van de immense vlakten van de zee, omdat het leven zich daar kan hechten op een ondergrond van staal of hout. Het zicht kan drie meter zijn, maar ook dertig meter en je kunt vanaf het schip nooit zien wat het gaat worden. Soms is het boven troebel en beneden helder, soms andersom. 'Er is een hardnekkig beeld van de Noordzee als saai en grijs,' verzucht Jan Boon van het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) op Texel. 'Maar niets is minder waar. De Noordzee is

enorm vruchtbaar, bruist van het leven. Een hele heldere zee is juist onvruchtbaar, want daar zitten veel minder algen en andere voedingsstoffen in het water. Behalve bij koraalriffen, waar de algen zich in het koraal nestelen.'

Noordkromp

Zijn collega Rob Witbaard onderzoekt de noordkromp, een schelpdier dat leeft in het zand vanaf dertig meter diepte en dat hij steeds meer is gaan waarderen. 'Niet zozeer omdat we in drie noordkrompen een "parel" vonden, maar vooral door het feit dat een volgroeide noordkromp meer dan een eeuw oud kan zijn. Menige noordkromp heeft mijn grootouders overleefd en zal ook mij overleven.' En nog langer. Vergeet de andere ver-

halen over oeroude dieren. Over walvissen waarbij een antieke harpoen in de bast wordt ontdekt. Of over Harriet, de Galapagos-schildpad die wellicht nog is meegenomen door Darwin en die een paar jaar geleden stierf op 176-jarige leeftijd. De noordkromp overleeft ze met gemak. Die kan wel 420 jaar worden. Weliswaar is de oudste Noordzee-noordkromp uit de collectie van Witbaard 'slechts' anderhalve eeuw oud; het weekdier wordt waarschijnlijk pas echt oud als het in nog kouder water ligt, richting IJsland. Maar toch. Vind je op het strand van Schiermonnikoog een zwart uitgeslagen, zware, bijna ronde, tot tien centimeter grote schelp: bedenk dan dat hier bij leven van alles overheen is gevaren. Klippers, allerhande stoomschepen, misschien zelfs Willem Barentsz namens de v.o.c. En met zekerheid moderne kotters met hun sleepnetten: de bekritiseerde boomkorvisserij. Aan hun netten hangen kettingen die over de zeebodem slepen, waardoor schol, tong en andere platvissen opschrikken en in het net zwemmen. De bijvangst is enorm en ook de noordkromp is machteloos. Onderzoeker Witbaard: 'De schelp is niet mobiel, kan niet vluchten van z'n plek.' Wordt stukgeslagen en rot weg, want gegeten wordt het beest hier niet. Bartelink: 'Vergelijk het met een Nederlands bos. Dat we dat helemaal kappen vanwege een paar bomen die we nodig hebben. Dat zou niemand accepteren.' Die vergelijking met een bos is relevant. Niet voor niets noemt Witbaard de noordkromp de boom van de zee. De groeiringen van de schelp kun je precies zo aflezen; niet alleen de leeftijd, koude en warme jaren, maar ook het begin van de industriële revolutie en de weerslag van atoomproeven op Nova Zembla in 1960.

Warrelnetten

Bartelink laat beelden zien van nog ander leed onder water. Kabeljauw en noordzeekrabben die gevangen zitten in warrelnetten; dat zijn recht-opstaande netten die vaak achter scheepswraken blijven haken. De vissers laten ze daarom achter. 'Die netten blijven dan doorvissen, dat heet *'ghostfishing'*. Kabeljauw kan soms maanden overleven in zo'n net. En krabben zelfs jaren, zolang ze met hun scharen nog wat voedsel kunnen pakken. Je ziet krabben die helemaal bedekt zijn met anemomen; die zitten al heel lang gevangen. We duiken soms speciaal om netten op te ruimen en dieren te bevrijden. Onbegonnen werk. We zijn maar met weinig en er is zoveel troep.'

Maar er komt hulp. De Waddenzee was al heel lang beschermd, en stukken van de Noordzee straks ook. Sinds eind 2008 is een viertal gebie-

den aangemeld als natuurgebied. Dat gaat via de Europese Unie en de procedure duurt tot 2013. 'Dat duurt te lang,' vindt Lisa van der Veen van de stichting De Noordzee in Utrecht. 'Want in de tussentijd mag het gebruik van de zee op oude voet doorgaan.' Maar toch. Het gaat om de Doggersbank in het uiterste noorden, de Klaverbank in het uiterste westen en een paar stroken langs de kust; in totaal een zeegebied ter grootte van twintig procent van het Nederlandse vasteland. 'Het is nog niet duidelijk wat die bescherming inhoudt. Er komen beheerplannen, maar die worden beïnvloed door economische belangen en de roep om windmolenparken.'

Misschien moet de Nederlandse Noordzee om te beginnen nou eindelijk eens mooie naam krijgen. Niet het saaie 'Nederlands Continentaal Plat' (NCP) van nu. En, nog erger: Exclusieve Economische Zone (EEZ). Met zulke koude dossiernamen verover je geen harten en blijft het water niet meer dan een wingebied.

Pulskor

Jan Boon: 'De vissers willen hun methoden best wel moderniseren. En er zijn nu bruikbare alternatieven.' Zoals de pulskorvisserij, waarbij de kettingen zijn vervangen door buizen die elektrische schokken geven. Dat klinkt ook niet echt vriendelijk, maar de noordkromp wordt in ieder geval niet meer stukgeslagen. De Stichting Noordzee heeft twijfels. 'De gevolgen van de pulskorvisserij zijn nog niet goed onderzocht. Misschien zijn er weer andere nadelen waar nog niemand aan heeft gedacht. Dat het leven op de bodem weer op een andere manier beschadigd raakt. Alle gevolgen moeten eerst bekend zijn voordat de vissers al die nieuwe investeringen doen.'

En er zijn nog veel meer gebieden om te beschermen. Er is nog een lange weg te gaan voordat niet alleen de Klaverbank en Doggersbank, maar ook het Friese Front, de Borkumse Stenen, de Bruine Bank, de Zeeuwse Banken en het Noordkrompgebied net zo diep in het collectief bewustzijn verankerd raken als het Naardermeer en de Biesbosch. En het is de vraag of dat ooit gebeurt. Het zijn ruige gebieden, onbarmhartig en vijandig voor de mens. Waar de meesten van ons alleen in gedachten naar toe kunnen door te luisteren naar duikers als Bartelink. 'Het mooiste moment onder water is als je als laatste duiker teruggaat. Dat je het anker naar boven stuurt met balonnen en zelf meedrift met de stroming, erachteraan. Dan zit je nog op twintig meter diepte en kom je door een gordijn van kwallen. Een fantastische ervaring, met die honderden wezens om je heen; dan krijg je het gevoel dat die dieren ook hebben. Je navigeert er tussen door en bent één met de zee.'

Holland Doc Radio: Reis naar de zeebodem

▶ ZONDAG, RADIO 1, 21.02-22.00 UUR

'We duiken soms speciaal om netten op te ruimen en dieren te bevrijden. Onbegonnen werk. We zijn maar met weinig en er is zoveel troep.'

De Noordzee-noordkromp